

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

AZERBAYCAN DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİ FAKTÖRÜ

AGİL MAMMADOV*

Öz

Bağımsızlıktan günümüze Azerbaycan dış politikasını belli bir teorik yaklaşımlarla açıklamak veya öngörülerde bulunmak mümkün iken, bu makalede karşılıklı bağımlılık yaklaşımı çerçevesinde Azerbaycan dış politikasında enerji faktörü veya dış politikada enerjinin rolü açıklanmaya çalışılacaktır.

Azerbaycan dış politikasında güvenliğini sağlamak ve bölgede etkinliğini artırmak için enerji faktörünü önemli bir arac olarak kullanmaktadır.

Azerbaycan dış politikasında enerji faktörünü incelerken, karşılıklı bağımlılık yaklaşımı çerçevesinde konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Cumhuriyeti, Enerji, Dış Politika, Karşılıklı Bağımlılık

1. Giriş

Uluslararası ilişkiler disiplini ile uğraşanlar ya daha çok güç dengesini temel alan geleneksel yaklaşımla, ya da sosyal bilimlerin yeni yöntem ve tekniklerini kullanan davranışçı yaklaşımla dış politika olgusunu incelemektedirler. Geleneksel yaklaşım ulusların birbiriyle ilişkilerinin tarihi gelişimi üzerinde dururken, davranışçı yaklaşım ise ulusları harekete geçiren temeldeki etkenler ve bu hareketlerin yöntem ve hedeflerindeki gelişime ağırlık vermektedirler. Bu yaklaşımların hiç biri tek başına uluslararası ilişkiler disiplinini bütün yönleriyle açıklamaya yetmemektedir. Bu yaklaşımların her birinin uluslararası olguların açıklanmasında birbirini tamamladığını kabul etmek doğru olur.¹ Soğuk Savaşın bitmesi yeni konuların ve yeni aktörlerin ortaya çıkması ile artan karşılıklı bağımlılık, uluslararası sistemin analizinde geleneksel devlet merkezli yaklaşımın varsayımlarının yetersiz kalmasına yol açmıştır. Uluslararası sistemin temel aktörü olan devletlerin yetersiz ve eksik kaldığı konularda devlet dışı aktörlerin bu görevleri üstlenmesi karşılıklı bağımlılık yaklaşımını önemli kılmıştır.

* Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, honestdiplomat89@gmail.com

¹ Ömer Kürkçüoğlu, *Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü*, s 311

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Ekonomik işleyişin dış politikayı artan bir şekilde etkilemesi, dış ekonomik ilişkileri düşük yoğunluklu siyasetten yüksek yoğunluklu siyasete taşımıştır. Bu da devletin dış politikadaki rolünü, nüfuzunu ve bu nüfuzun sınırlarını tartışır hale getirmiştir.

Uluslararası ekonomik ilişkiler hükümetlerin giderek artan ve başlıca işleri haline gelmiştir. Bu nedenle karşılıklı bağımlılık teorisi uluslararası düzene, özellikle ekonomik düzene büyük bir önem atfetmiştir.²

Dış politika tanımlaması yaparak karşılıklı bağımlılık yaklaşımı çerçevesinde konuyu incelenecektir. Çalışma üç kısımdan oluşmaktadır. İlk önce dış politika tanımlaması yapılarak karşılıklı bağımlılık yaklaşımı açıklanmaktadır. Azerbaycan dış politikasının önceliklerini dikkate alarak enerji faktörünü karşılıklı bağımlılık yaklaşımı çerçevesinde uygulaması ve sonuçları irdelenecektir. Uygulama kısmında ise BTC, BTE, NABUCCCO, TANAP v.b boru hatlarının önemi ve Azerbaycan dış politikasında oynadığı rolü tartışılacaktır. Edinilen bulgular sonuç kısmında kısa şekilde özetlenecektir.

2. Dış Politika ve Karşılıklı Bağımlılık Olgusu

Dış Politika; bir devletin başka bir devlete veya devletler ya da daha geniş anlamıyla uluslararası alana karşı izlediği politikaların toplamı olarak tanımlayabiliriz.³ Devletler güvenliklerini sağlamak için belli araçlara başvururlar. Bağımsızlığını yeni kazanan ve askeri gücü zayıf olan devletler bu araçlardan bir veya bir kaçına başvurarak egemenliklerini sağlamaya çalışmaktadırlar. “Devletlerin askeri gücü az veya zayıf ise diplomasinin hayati önemi artmaktadır”.⁴ Bağımsızlığının ilk yıllarında Azerbaycan Cumhuriyeti de doğal kaynaklarından doğan üstünlüğünü diplomasi yoluyla uluslararası sistemde ifade etmeye çalışmıştır. Bu araçları etkin bir şekilde kullanarak güvenliğini sağlamak için denge politikası yürütmeye çalışmıştır. Yani güçlü bir devlete karşı bir başka güçlü devlete veya devletlere dayanmak hatta müttefiki devletleri de bir-birine karşı⁵ oynayarak amacına ulaşmaya çalışmıştır.

Bir ülkenin dış politikası, bir yandan kendi iç koşullarından etkilenirken, bir yandan da söz konusu ülkelerin içerisinde yer aldığı uluslararası sistemin, dış dünyanın koşulları tarafından belirlenmektedir. Özellikle, günümüzde giderek belirginleşen karşılıklı-bağımlılık olgusu, bu konunun önemini daha da arttırmaktadır.⁶ Bağımlılık, bir devletin dış politikalarının diğer bir devlet tarafından belirlene bildiği tek taraflı bir etkileşimi ifade ederken, karşılıklı bağımlılık farklı ülkeler arasındaki ilişkilerde gündeme gelen karşılıklı etkileşimi ifade eden bir kavramdır.⁷ Karşılıklı bağımlılık üç önemli varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımları şöyle özetleyebiliriz.

² Selahaddin Bakan, “Teoriler Işığında Politika”, 21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası (Der: İdris Bal), Alfa Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2001, s. 15.

³ Kürkçüoğlu, a.g.m. s 311.

⁴ Kürkçüoğlu, a.g.m. s 313.

⁵ Kürkçüoğlu, a.g.m. s 315.

⁶ Faruk Sönmezöğlu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Filiz Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul, 1995, s. 521.

⁷ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, (Çatışma,Hegemonya, İşbirliği), Marmara Yayınevi, 5. Baskı, Bursa,2008, s.s 406-407.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- Devlet uluslararası ilişkilerdeki baskın konumunu çokuluslu şirketler gibi “devlet-dışı” aktörlere ve güçlere karşı kaybetmektedir.
- Artık, uluslararası düzeyde askeri ve stratejik meselelerin tepede “high politics”i, diğer ekonomik ve refah meselelerininse daha aşağıda “low politics”i oluşturduğu hiyerarşik bir düzen geçerliliğini yitirmektedir.
- Askeri gücün uluslararası ilişkilerdeki göreceli önemi azalmaktadır.⁸

Karşılıklı bağımlılık çift taraflı olup bir etkileşimi ifade etmekte olup fiziki güçle orantılı değildir. Keohane ve Nye’a göre eğer güç, bir devletin diğer devletin etkileyebilme ve değişiklik yapabilme yeteneği ve kapasitesi ise, bu her zaman gerçek güçle paralellik taşımamaktadır. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi dolayısıyla daha küçük devletlerin daha büyük devletlerin dış politik davranışlarında da değişikliğe yol açabildiği gözlenmekte veya aksi durum söz konusu olmaktadır.⁹

3. Azerbaycan Dış Politikasının Öncelikleri

Genel olarak dış politika devlet ve hükümet kavramları ile ilişkilidir ve devletin yetkili organları tarafından oluşturulur.¹⁰ Dış Politika kararlarının genellikle devlet başkanı, başbakan ve dışişleri bakanı üçgeninde alınması tartışmasız kabul edilebilir. Bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler demokrasinin ve kurumsallaşmanın zayıf olması dolayısıyla dış politika kararlarının alınmasını birkaç kişiye havale etmiştir. 70 yıl SSCB kontrolünde kalan Azerbaycan Cumhuriyetinin dış politikaya gerek duymaması veya bu ihtiyacın sadece merkeze bilgi vermekle yükümlü olması bu kurumun gelişmemesine yol açmıştır. SSCB döneminde merkezden yönetimin isteği üzerine çalışmalar yapan dış politika kurumu ve bürokrasisi özgür karar alma becerisini yeterince geliştirememiştir.

Christopher Hill’e göre dış politika, “birbiriyle yarışan ve dış dünyayı ilgilendiren çıkarlar arasında öncelikleri belirler ve koordinasyon sağlar”.¹¹ Hill’in dış politika tanımlamasından yola çıkarak Azerbaycan dış politikasında enerjinin ne kadar önemli bir yere haiz olduğu söylenebilir.

18 Ekim 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti uluslararası sisteme adapte olmaya çalışmıştır. Azerbaycan Cumhuriyetinin uluslararası sisteme adaptasyonu sürecinde hükümetlerin ortak dış politika önceliklerini şöyle sıralamak mümkündür;

Ülkenin bağımsızlığının korunması, toprak bütünlüğünün sağlanması, Dağlık Karabağ sorunun çözüme kavuşturulması, uluslararası kurumlara entegrasyonu, pazar ekonomisine geçiş, doğal zenginliklerini kullanarak ekonomisinin kalkınması, enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması, Doğu-Batı koridoru üzerinde etkisini artırarak çok yönlü dış politika üretme olarak

⁸ Mustafa Aydın, *Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz*, s. 98.

⁹ Arı, a.g.e. s.s. 407-408.

¹⁰ Nilufer Karacasulu, *Dış Politika Nedir?, Türk Dış Politikası (1919-2008)*, Editör: Haydar Çakmak, Barış Platin Yayınevi, Ankara, 2008, s.12.

¹¹ M. Fatih Tayfur, *Dış Politika, Devlet ve Ötesi*, Der: Atilla Eralp, İletişim Yayınevi, 2005, s. 78.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

söylenir.¹² Azerbaycan dış politikasının temel önceliklerinde Hazar havzası enerji kaynakların çıkarılması ve taşınması ülke ekonomisi için hayati önem taşımaktadır. Hazar Havzası kaynaklarının iki devlet tarafından paylaşılması dönemi artık geride kalmıştı. Yeni dönemde bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinin Hazar denizine kıyıdaş olması ve doğal kaynakların çıkarılması, paylaşımı, taşınması bu bölgenin önemini arttırmıştır. Dolayısıyla bölge yeni aktörlerin çıkarlarını keşiştiği alan olmuştur. Bölgedeki çıkar mücadelesi yeni boyutlar kazanmış ve bağımsızlığını kazanan ülkelerin dış politikalarında ilk sıralara yerleşmiş hatta bu ülkelerin dış politika tercihlerini belirlemektedir. Petrol ve doğal gazın bu belirleyici gücü Azerbaycan dış politikasının da temelini oluşturmuştur. Petrol ve doğal gazın çıkarılması ve taşınması ülkelerin tercihlerinde veya davranışlarının açıklanmasında önemli yer tutmaktadır.

4. Azerbaycan Dış Politikasında Enerji Faktörü

Karşılıklı bağımlılığı ekonomik ve siyasi olarak ayırmak mümkün değildir. Çünkü karşılıklı bağımlılık ekonomik olarak başlar ve siyasi semeresi kendiliğinden ortaya çıkar. Ülkeleri bir birine bağlı kılan diplomatik dostluk anlaşmaları değil, dış ticaret ilişkileridir. Bu ilişkilerin muhafazası adına ülkelerin bir birine olan husumetleri azalmaktadır.¹³ Güçlü devletler dış politika kararlarında realizme göre davranış sergilemesi olağan gözükmektedir ve çıkarlarını maksimize etmekten ziyade karşılıklı bağımlılık ilişkisi ile hareket etmektedirler.¹⁴ Büyük devletler çıkarlarını maksimize ederken olumsuz sonuçlara katlanmakta veya bunun bedelini ödemekten ziyade az gelişmiş ülkeler çıkarlarını maksimize etmek yerine paylaşmayı tercih etmektedirler ve büyük devletler tarafından öngörüldüğü ölçüde hareket ettiği gözlemlenmektedir. Yeni bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti 20 Eylül 1994 tarihinde Azerbaycan Milli Petrol Şirketi (SOCAR) ve 12 yabancı petrol şirketinden oluşan bir konsorsiyum arasında Azerbaycan'ın Azeri, Çırag, Güneşli bölgelerinde petrol üretimini kapsayan anlaşma imzalanmıştır. 30 yıllık süre boyunca anılan bölgelere toplam 8 milyar dolarlık yatırım yapılması öngörülmüştür.

5. Projeler: BTC, BTE, NABUCCO, TANAP

Soğuk Savaş sonrası Türk Cumhuriyetleri petrol ve doğal gazını dünya piyasalarına çıkarmak için dört temel alternatifini bulmaktaydı. Bunlardan birincisi, Hazar Denizi'nin kuzeyinden Rusya aracılığıyla Avrupa ve Atlantiğe, ikincisi doğudan Çin aracılığıyla Pasifik'e, üçüncüsü güneyde Afganistan üzerinden Hindistan ve Pakistan yoluyla Hint Okyanusu'na, dördüncüsü ise Hazar Denizi'nin güneyinden İran ve Türkiye aracılığıyla Akdeniz'e çıkış olarak özetlenebilir. Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev Amerikalı gazetecilere yaptığı bir söyleşide Afganistan-Hindistan-Pakistan güzergahından Hint Okyanusu'na açılmayı düşünmediklerini belirtmiş ve dolayısıyla sözkonusu güzergahları üçe indirmişti. Yeni bağımsızlığını kazanan

¹² Reha Yılmaz, *Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi*, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 2010, s.s. 69-93, s.s 24-25.

¹³ Selahaddin Bakan, "Teoriler Işığında Politika", 21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası (Der: İdris Bal), Alfa Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2001, s.21.

¹⁴ Arı, a.g.e. s.s. 390-391.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

ülkelerin hala bir çok noktada Rusya'ya bağımlı olmaları neticesinde petrol ve doğalgaz güzergahının Hazar Denizi'nin kuzeyinden Novorossiysk Limanına buradan da Karadeniz'den Boğazlar yoluyla dış dünyaya açılımı veya İran'ın reelpolitik çıkışları ve aktif dış politikasıyla hem Rusya ile, hem Türk Cumhuriyetleri ile rasyonel çıkar ilişkilerine girişmesi bu ülkenin de bölgede hegemonik çıkarlarının olduğu gözden kaçırılmamalıdır.¹⁵

Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasıyla sona eren Soğuk Savaş'ın ardından, devletlerarasındaki mücadele ideolojik olmaktan çıkmış ve ekonomik rekabete dönüşmüştür. Bu rekabette ön plana çıkan temel unsur enerji unsurudur. Enerji kaynakları açısından ise Kafkaslar ve Orta Asya, Orta Doğu'dan sonra büyük güçlerin gözünde son derece önemli bir konuma yerleşmiş bulunmaktadır. Gerek enerji kaynaklarının üretimi gerekse nakil hatları projeleri, bölgesel devletler ve enerji talebindeki küresel devletlerarasında önemli bir rekabet aracı haline gelmiştir. Bu rekabetin en yoğun olarak yaşandığı Hazar bölgesinin önümüzdeki 20 yıl içinde ham petrol dış satım potansiyelinin hızla artacağı düşünüldüğünde, enerji ihtiyacı her geçen gün artan devletlerin, dikkatlerini Hazar bölgesine çevirmelerinin sebebi anlaşılmaktadır.¹⁶¹⁷ Azerbaycan'ın jeostratejik önemi göz önüne alındığında bu bölgede birkaç devletin siyasi ve ekonomik çıkarlarının çatıştığı görülmektedir. Rusya, İran, Türkiye, ABD ve Avrupa devletleri yürüttükleri politikalarla Azerbaycan ekonomisinde söz sahibi olmaya, buna karşılık, bağımsızlığına kavuşan Azerbaycan ise ekonomik refahı ve siyasi bağımsızlığını pekiştirebilmenin en önemli potansiyeli olan petrol ve doğalgazdan yararlanmaya çalışmaktadır. Hazar denizi ve çevresindeki zengin hidrokarbon kaynaklarının Batılı ülkelerle birlikte, büyük petrol şirketlerinin de ilgi odağı haline gelmiş olması, Azerbaycan'a, bu amacını gerçekleştirme istikametinde belirli oranda kolaylık sağlamaktadır¹⁸.

Dış politika, bir ülkenin sınırları içinde oluşan bir süreç değildir. Oldukça kompleks resmi ve gayri resmi ilişkilerin, ittifakların, çatışmaların ve işbirliklerin oluşturduğu bir sistemdir. Dış politika yapıcısı ve uygulayıcısı yetkili kurumlar ve kişiler, bu kombinasyonlar ve sistem içerisinde aktif rol alması gerekmektedir.¹⁹ Dolayısıyla Hazar bölgesindeki petrol ve doğalgazın çıkarılması ve uluslararası piyasalara taşınması için gerekli altyapının oluşturulması, ABD'nin bölgede uyguladığı politikanın odak noktasını oluşturmuştur. ABD, Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum ve Nabucco projelerine en çok destek veren ülkelerin başında gelmektedir. ABD'nin Kafkaslar'daki zengin hidrokarbon rezervlerinin Rusya dışındaki güzergahlardan uluslararası pazarlara ulaştırılmasını istediği, nükleer enerji ve diğer bölgesel sorunlar konusunda ters düştüğü İran'ın Nabucco projesi veya diğer projeler yoluyla Avrupa'ya veya Çin'e petrol ve

¹⁵ B. Zakir Aşar, Ferruh Solak, *Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri, Vadi Yayınları, Ankara, 1994, 43-45.*

¹⁶ Turan Aslıhan, *Hazar Havzasında Enerji Diplomasisi, Bilge Strateji, Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010, s.2.*

¹⁷ Zeliha Vural, *Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Uluslararası Politikada Yeri ve Türkiye'ye Etkisi, Atılım Üniversitesi, 2006, s.5.*

¹⁸ Elmur Eyyzaov, *Azerbaycan ve NATO, Ankara Üniversitesi, 2004.*

¹⁹ Ramazan Gözen, *"Dış Politika Nedir", 21.Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası Derleyen: İdris Bal, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001, s.s 3-8.*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

doğalgaz ihraç etmesini istemediği, Çin'in İran'la artan diplomatik ve politik bağlarını engellemeye çalıştığı ifade edilmektedir²⁰.

5.1. BTC

1994 yılında 20 Eylülde SOCAR-BP önderliğindeki yabancı petrol şirketleri Azerbaycan petrolünün üretimi için 30 yıllık sözleşme imzalamışlardır. Hazar Denizi'nde Azeri, Çırac ve Güneşli yataklarının, petrol sahalarının geliştirilmesi için sağlanan sözleşme, 5.4 milyar varil rezervi içerdiği tahmin edilmektedir²¹.

BTC boru hattı ilk olarak Ceyhan'a ilk petrolü 28 Mayıs 2006'da ulaşmış ve 4 Haziran 2006'da ise tankerlerle yükleme yapılmıştır. Tam kapasite ile çalıştığında yılda 50 milyon ton petrol taşıma kapasitesine sahip olan hat, yaklaşık 4 milyar dolara mal olmuştur²². Ceyhan terminalinden tankere yüklenen petrol İtalya, ABD, İsrail, Fransa, İngiltere'ye ihraç olunmuştur. 2007 yılında 28,289 milyon ton Azerbaycan petrolü Ceyhan Limanı'ndan dünya pazarlarına çıkarılmıştır. Hattın işletmeye alındığı tarihten, 2008 yılı 1 Ocak tarihine kadar ise toplam olarak 35,96 milyon ton petrol taşınmıştır²³. BTC Petrol Boru Hattı ile Hazar'ın zengin enerji yataklarından yararlanmayı başaran Avrupa'nın bölgeye ilişkin bir sonraki önemli projesi ise Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı'dır²⁴.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesinin Katılımcıları

Şirket	Ülke	Hisse (%)
BP Amoco RLC	İngiltere	34,1360
Unocal	ABD	10,0489
Lukoil	Rusya	10,0000
SOCAR	Azerbaycan	10,0000
Statoil	Norveç	8,5633

²⁰Gökhan Özkan, *Enerji Arz Güvenliği ve Yeni Büyük Oyun Bağlamında Nabucco projesi, Akademik Araştırmalar Dergisi, 2010, Sayı 45, Sayfalar 31-46, s 34.*

²¹Veysel Ayhan, *İmparatorluk Yolu petrol savaşlarının odağında Ortadoğu, Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s.363.*

²²Çağdaş Acar, *Sevtaç Bülbül, Fevzi Gümrah, Çiğdem Metin, Mahmut Parlaktuna – Petrol ve doğal gaz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Toplum ve Bilim Merkezi, Ankara 2007, s.61.*

²³Meliha Ener, *Orhan Ahmedov, Türkiye-Azerbaycan Petrol-Doğalgaz Boru Hattı Projelerinin Ülke Ekonomileri ve Avrupa Birliği Açısından Önemi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2007; 2(2):117-136, s125.*

²⁴Gökhan Özkan, *Enerji Arz Güvenliği ve Yeni Büyük Oyun Bağlamında Nabucco projesi, Akademik Araştırmalar Dergisi, 2010, Sayı 45, s.s 31-46.*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Exxon	ABD	8,0006
TPAO	Türkiye	6,7500
Pennzoil	ABD	4,8175
İtochu	Japonya	3,9205
Ramco	İngiltere	2,0825
Selta Nimir Khaza	Sudi Arabistan	1,6800

Kaynak Tuncay Babali ,Implications of the Baku-Tblisi-Ceyhan Main Oil Pipeline Project,Perceptions,Winter 2005.

5.2. NABUCCO

Nabucco; Kafkas, Orta Asya ve Ortadoğu doğalgazının Avrupa'ya iletilmesi ile Avrupa'yı enerji alanında Rusya'ya olan bağımlılıktan kurtarma hedefini taşıyan bir AB projesidir²⁵. Bu proje dünyanın en büyük doğal gaz rezervine ve üretimine sahip olan aynı zamanda Avrupa'nın da en büyük doğal gaz tedarikçisi olan Rusya'nın projelerine alternatif olarak ileri sürülen bir projedir²⁶.

Hazar Havzası, AB'nin Körfez bölgesine olan bağımlılığını azaltması ve Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılığının dengelenmesinde büyük yararlar sağlayacak bir kaynak olarak görülmektedir.

Doğal gazda Avrupa'nın seçenekleri sınırlı ve Hazar Denizi bölgesi doğal gazı Avrupa'nın çeşitlendirilmesi için iyi bir fırsat sunmaktadır²⁷. Avrupa Birliği'nin petrol ihtiyacının % 25'ini, doğal gaz talebinin ise %40'ını karşılayan Rusya'nın siyasi kriz yaşadığı Ukrayna ve Gürcistan'a karşı doğal gazı bir silah olarak kullanmaktan çekinmemesi, projenin hız kazanmasına etki eden gelişmelerdir²⁸.

AB ve Rus ortakları arasındaki anlaşmazlıkların çıkması ile Nabucco boru hattı, Hazar bölgesinden Türk-Gürcü ve Türk-İran sınır ötesi üzerinden Avusturya'ya gaz taşınmasını hedeflenmektedir²⁹. Nitekim Nabucco projesi gelecek yıllarda doğal gaz tüketimi yıllık 700-800 milyar m³'e çıkacak olan AB'nin artan talebini karşılayacak bir proje görünümündedir

²⁵ Koçaslan Gelengül, *Avrupa Birliği'nin Doğalgaz Politikası Ve Bu Eksende Türkiye'nin Önemi*,2011,s.s 248-249.

²⁶ Katinka Barysch, *Should The Nabucco Pipeline Project Be Shelved? Centre For European Reform, Transatlantic Academy, 2010,s.4.*

²⁷ Nicklas Norling, *Gazprom`s Monopoly and Nabucco`s Potentials : Strategic Decisions for Europe, Central Asia – Caucasus Institute Silk Road Studies Program, 2007,s 25.*

²⁸ Osman Nuri Aras, *Azərbaycan`ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi, Derin Yayınları, İstanbul, 2008,s.s 102-104.*

²⁹ Ariel Cohen, *Europe`s Strategic Dependence on Russian Energy, The Heritage Foundation, November 5, 2007,s 6.*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

.Avrupa'nın Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltmak amacıyla Hazar Bölgesi doğal gazını Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya'ya getirmeyi öngören Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (Nabucco), Şirkette eşit olarak 6 ülkenin şirketleri pay sahibidir³⁰.

Bu projeye ilk olarak Hazar havzasından Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı (BTE) ile Azerbaycan'ın, daha sonra yapılması düşünülen Trans-Hazar Boru Hattı ile Türkmenistan'ın, onu müteakiben Kazakistan'ın, Ortadoğu'dan İran, Irak, Suriye'nin ve Mısır'ın katılması öngörülmektedir. Şubat 2008'de Almanya'dan "RWE" şirketi de altıncı ortak olarak projeye dahil olmuştur³¹.

Mevcut şartlarda Azerbaycan-Şahdeniz, Türkmenistan ve diğer Trans-Hazar kaynakları ile İran gazının taşınması uzun vadede Irak, Suriye, Mısır gibi diğer çevre kaynaklardan da gaz taşınması planlanmaktadır³². Türkmen gazının projeye dahil edilmesinde Hazar Denizi'nin hukuki statüsü sebebiyle bazı engellerle karşılaşmıştır. İran gazının projeye dahil edilmesine ise, İran ile ABD arasında nükleer enerji hususunda yaşanan tartışmalar sebebiyle ABD karşı çıkmaktadır. Bu nedenle, Azerbaycan gazının proje için önemi artmıştır³³.

Azerbaycan Nabucco projesinin belirsizliğini dikkate alarak kendi doğal gazına yönelik " talebi çeşitlendirmek" amacıyla farklı alıcılara da anlaşmalar imzalamakta, bir taraftan da artan iç talebini karşılamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Azerbaycan, doğal gazın bir kısmını Gürcistan'a sevketmektedir. Ayrıca, Şah Deniz Sahası'nda 1.7 Milyar Dolar yatırım yapan İran'a Şah Deniz-2 den %10 pay vermiştir; 30 Mart 2009 tarihinde de Rusya ile enerji alanında işbirliği öngören bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Mutabakat Zaptı'nın imzalanmasından önce SOCAR'ın Başkan Yardımcısı Elshad Nisirov tarafından yapılan açıklama dikkat çekicidir: 4 Mart 2009 tarihinde organize edilen panelde konuşan Nisirov, doğal gazın satışı konusunda Azerbaycan'ın tamamen ticari kaygılarla hareket ettiğini belirterek satışın, en yüksek ücreti ödeyen tarafa yapılacağını ifade etmiştir³⁴.

5.3. BTE

Avrasya bölgesinin hidrokarbon kaynaklarının dünya piyasasına çıkarılmasında, Azerbaycan ve Türkiye işbirliğinin bir başka önemli örneği de Bakü-Tiflis-Erzurum (Uluslararası Güney

³⁰ Evrim Demirci Soranlar, *Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Sahip Olduğu Potansiyelin Nabucco Projesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, 2010, s 42.

³¹ Anna Aseeva, *Rethinking Europe's Gas Supplies After the 2009 Russia-Ukraine Crisis*, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, *The China and Eurasia Forum Quartely*, 2010, s 131.

³² Üzümcü Adem, *Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Dış Politika Yansımaları*, Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacali Necefoğlu, *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası, Uluslararası 4-cü Türk Dış Politikası Sempozyumu, Şubat-2010, Cantekin Yayınevi, Sempozyum Bildirisi*, s 190.

³³ Gökhan Özkan, *Enerji Arz Güvenliği ve Yeni Büyük Oyun Bağlamında Nabucco projesi*, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2010, Sayı 45, Sayfalar 31-46, s 28.

³⁴ Evrim Demirci Soranlar, *Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Sahip Olduğu Potansiyelin Nabucco Projesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, 2010.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı) doğal gaz boru hattıdır. Bu boru hattının başlıca amacı Şah deniz sahasında üretilen doğalgazın Türkiye ve dünya piyasasına çıkmasıdır³⁵.

Azerbaycan'nın jeopolitik önemini artıran bir diğer proje de BTE doğal gaz boru hattı projesidir³⁶.

Bu gazın bir kısmını kullanırken, bir kısmı da Yunanistan'a oradan da İtalya'ya verilecek. Yunanistan ile İtalya'ya verilecek doğalgazın miktarı 12 Milyar metreküp olacaktır³⁷. Kazakistan ve Türkmenistan doğalgazının da bu hat üzerinden batıya ulaştırılması amaçlanmaktadır³⁸.

Şahdeniz Yatağı'na ilişkin anlaşma 4 Temmuz 1996 tarihinde imzalanmış ve 4 Ekim 1997'de onaylanıp, 17 Ekim 1996'da yürürlüğe girmiştir. Proje 30 yıllık süreyi kapsamaktadır. Bu anlaşma ile sorumluluk "Şahdeniz Konsorsiyumuna" verilmiştir. Hazar'da Azerbaycan sektörünün güney doğusunda yerleşen Şahdeniz yatağı, Bakü'den 70 km uzaklıktadır. Yatak 800 km kare'lik alanı kapsamaktadır. Projenin yatırım tutarı 4.1 milyar dolardır. Şah Deniz sahası 100-200 milyon ton petrol ve yaklaşık 1 trilyon metreküp doğal gaz rezervi içermektedir³⁹. Bu rezervleri çıkarmak ve işlemek amacıyla 1996 yılında kurulan konsorsiyum yedi üyeden meydana gelmekteydi. Toplam uzunluğu 970 km olan boru hattı'nın Azerbaycan'daki bölümü 442, Gürcistan'daki bölümü 248, Türkiye'deki bölümü ise 280 km uzunluğundadır. Yılda 30 milyar metreküp doğal gaz taşıma kapasitesine sahip olan boru hattı Bakü'deki terminalden başlayarak Türkiye'ye kadar BTC petrol boru hattı ile aynı araziden geçmektedir⁴⁰. Maliyeti 1.3 milyar dolara olan boru hattının başlangıç kapasitesi eklenecek basınç istasyonları ile artırılabilir⁴¹. Doğal gazın 400 milyar metreküpü tasdiklenmiştir. Yılda 60 milyar metreküp doğal gaz çıkarılacağı tahmin edilmektedir⁴².

Mayıs 1999'da Azerbaycan Şah Deniz bölgesindeki muazzam 700 milyar metreküplük doğal gaz keşfinin ardından, burda çıkan doğalgazın bölgenin en büyük ve hızlı büyüyen pazarı Türkiye'ye ihraç etmek için hemen müzakerelere başlanmıştır. Bu çerçevede Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye maliyeti azalacak olan BTC hattına paralel ikinci bir boru hattı daha yapmak konusunda anlaşmışlardır. Güzergah Erzurum'a kadar birebir aynı olacaktır ve Erzurumda doğalgaz boru hattı Türk doğalgaz boru hattına eklenilecektir.⁴³ Şah Deniz'de zengin doğal gaz yataklarının bulunması ardından, doğal gazın nasıl ihraç edileceği gündeme geldi. Haydar Aliyev ve

³⁵ Meliha Ener, Orhan Ahmedov, Türkiye-Azerbaycan Petrol-Doğalgaz Boru Hattı Projelerinin Ülke Ekonomileri ve Avrupa Birliği Açısından Önemi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2007; 2(2):117-136, s. 126.

³⁶ Bülent Aras, Emre İşeri, The Nabucco Natural Gas Pipeline : From Opera to Reality, Seta Policy Brief, 2009, s. 5-6.

³⁷ Mustafa Yüksel, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Türkiye ekonomisine Etkileri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2006, s. 18.

³⁸ Turan Aslihan, Hazar Havzasında Enerji Diplomasisi, Bilge Strateji, Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010, s. 14.

³⁹ Metin, Meftun Politik ve Bölgesel Güç Hazar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s. 246.

⁴⁰ Osman Nuri Aras, Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi, Derin Yayınları, İstanbul, 2008, s. 98.

⁴¹ Metin, Meftun Politik ve Bölgesel Güç Hazar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s. 247.

⁴² Fariz Abasov, Azerbaycan'ın Petrol Sektörü ve Transit Ticaret Yollarının Dış Ticaretine Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 148-150.

⁴³ Havva Pınar Özcan, Türkiye'nin ve Avrupa Birliği'nin Hazar Coğrafyasında Kesişen Enerji Politikaları, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2008, s. 101.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Türkmenbaşı arasındaki görüşmelerde Azerbaycan'ın Trans Hazar hattından yılda 5 milyar metreküp doğal gaz ihracı konusunda uzlaşılmasına karşın, Türkmenistan'ın Trans-Hazar'ı yapacak şirketin sözleşme süresini uzatmaması, hattın gerçekleşmesini şüpheye soktu. Bu gelişmeler Azerbaycan'ın kendi doğal gazını pazarlamak için yeni yol arayışına girmesinde etken oldu. Dolayısıyla Trans-Hazar dışında İran ve Gürcistan yoluyla Türkiye'ye nakline imkan verecek hatları da dikkate aldı. Ancak İran Rusya ile ortak hareket etmesi Bakü-Tiflis-Erzurum yolu ile nakli daha uygun hale getirdi.⁴⁴ Azerbaycan ile Türkiye arasında Mart 2001 tarihinde BTE projesi ile ilgili olarak Hükümetlerarası Sözleşme ve Alım-Satım Sözleşmesi imzalandı (Kısacık,2010; s5). 14 Mart 2002'de Tiflis'te yapılan bir törenle Şahdeniz Doğalgazının Türkiye'ye ihraç edilebilmesi için bir antlaşma imzalanmıştır. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı Projesi 16 Nisan 2002'de final anlaşmasının Londra'da imzalayan yöneticiler ile resmen onaylanmıştır.⁴⁵ Şah Deniz yatağından doğal gaz nakline ilişkin Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğal gaz boru hattının inşasına 2004 yılı içerisinde başlandı⁴⁶.

Şahdeniz'den çıkarılacak gazın satışı ile ilgili olarak 2004'te 4 anlaşma imzalanmıştır. Yılda 6.3 milyar metreküp gazın satılması için ilk anlaşma "Botaş"la imzalanmış, bir anlaşma Azerbaycan devleti ile iki anlaşma ise Gürcistan'la imzalanmıştır. Anlaşmalara göre, Türkiye'ye yılda 1.5 milyar metreküp doğalgaz, Gürcistana ise 800 mln metreküp doğalgaz satılacaktır. Şahdeniz projesi çerçevesinde her ay yaklaşık 100 milyon dolar harcanmaktadır. Şahdeniz dünyanın en büyük 10 petrol-gaz projesinden biri olmuştur⁴⁷. Azeri gazının Gürcistan'dan Türkiye'ye taşınması için petrol devi Socar ile Botaş arasında imzalanan 15 yıllık gaz alım anlaşmasına göre 2 ila 6.6 milyar metreküp/yıllık alım ve nakil öngörülmektedir. Projenin fizibilite çalışması bir Fransız şirketi olan Sofregas tarafından çalışmıştır. Azerbaycan ve Türkiye arasında doğal gaz ihracına ilişkin olarak Mart-2001'de yapılan anlaşmaya göre, 2004'de Türkiye'ye "Şahdeniz" yatağından çıkarılacak 2 milyar metreküp hacminde, 2005'de 3 milyar metreküp, 2006'da 5 milyar metreküp ve 2007-2008 yıllarında 6.6 milyar metreküp olmak üzere 5 yıl içerisinde toplam 23.2 milyar metreküp doğal gaz ihracı planlanmıştır.⁴⁸ İnşaatın 2005 yılının 4.ncü çeyreğinde tamamlanması, 2006 yılı kışında ise doğal gazın ihracına başlanması planlandı⁴⁹. BTE'nin doldurulması için ilk aşamada Azeri yatağından çıkartılan doğal gazdan yararlanıldı. Boru hattı ile nihayet Temmuz-2007'de doğal gaz ihraç edilmeye başlandı. BTE doğal gaz boru hattı projesinin Gürcistan kısmı 2006 yılından itibaren çalışmaya başlarken hattın Türkiye kısmındaki inşanın uzanması nedeniyle Şah Deniz doğal gazı Erzurum'a 3 Temmuz 2007'de ulaşabildi. Böylece Türkiye BTE hattı ile Azerbaycan doğal gazını, Rusya'dan çok daha ucuza

⁴⁴ Osman Nuri Aras, *Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2008, s.s 95,96.

⁴⁵ Havva Pınar Özcan, *Türkiye'nin ve Avrupa Birliği'nin Hazar Coğrafyasında Kesişen Enerji Politikaları*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2008, s.101.

⁴⁶ Zeliha Vural, *Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Uluslararası Politikada Yeri ve Türkiye'ye Etkisi*, Atılım Üniversitesi, 2006, s. 52.

⁴⁷ Abasov, a.g.e. s.s.151-152.

⁴⁸ Sabri Zafer Doyuran, *Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Türk Dış Politikasına Etkileri*, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 2005, s 87.

⁴⁹ Mustafa Yüksel, *Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2006, s.18.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

temin etmeye başlamış oldu.⁵⁰ Türkiye 2007 Aralık ayı itibarıyla, BTE hattıyla Azerbaycan'dan 1,279 milyar m³ doğal gaz almıştır. 2008 yılında Şah deniz sahasından 8 milyar m³, 2020 yılındaysa 20-22 milyar m³ doğalgaz üretimi öngörülmektedir.⁵¹ Türkiye bu hat ile öncelikli ve ağırlıklı olan doğu-batı enerji koridorlarının yanı sıra dünya enerji istikrarına çok önemli katkı sağlayacak kuzeygüneybatı doğrultulu yeni bir koridorda işbirliğine açık politikalar geliştirmektedir.⁵² Doğal gaz sektöründe şimdiki durumda faaliyetdeki tek hatt olan Bakü-Tiflis-Erzurum boru hattı Gürcistan ve Türkiye'ye 8 milyar küp metre gaz taşınmaktadır. 2009 yılında şu rakamlar doğal gaz ticaretinin %1'i olarak hesaplanmaktadır⁵³.

BTE Gürcistan üzerinden hala çık sınırlı miktarda gönderilmektedir⁵⁴. Tıpkı BTC gibi BTE de son derece stratejik bir yatırımdır. Bu sayede BTC'de olduğu gibi üç bölgesel ülke ve yatırımcı şirketlerin ülkeleri arasındaki ilişkiler iyileşmektedir. Azerbaycan başta olmak üzere tüm katılımcı ülke ekonomilerine destek veren BTE, aynı zamanda bölgesel entegrasyona da imkan sağlamaktadır. Hattın geçtiği bölgelerde uluslararası yatırımlar artacaktır. Üç ülke arasındaki karşılıklı ticari ilişkilerde de gelişme beklenmektedir. Türkiye açısından bakıldığında ise Hazar Bölgesi'ne adeta ikinci bir bağ atılmış olacaktır. Bu boru hatlarını demir yolları, kara ve hava yolları izleyecek, ekonomik ilişkiler hatlar ile güçlenecektir. Hem Türkiye'nin, hem de Hazar Havzası'nın gaz konusunda Rusya'ya olan bağımlılığı da bir nebze olsun hafifleyecektir. Türkiye tüketici olarak yeni kaynaklara kavuşmuş, Hazar ülkeleri de çıkış kapısı olarak yeni bir alternatifte kavuşacaklardır. Türkmenistan ve Kazakistan'ın da hatta bağlanması BTE ve Türkiye'nin önemini bir kez daha arttıracaktır. Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun oluşturulması daha da kolaylaşacak ve Avrupa pazarlarına Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu enerjilerinin Türkiye üzerinden ulaşımı daha kolay bir hale gelecektir.⁵⁵ Azerbaycan doğal gaz sanayisine öncülüğü "Şahdeniz" yatağı yapmaktadır. Şahdeniz dünyanın denizde çalışan en büyük gaz yataklarındandır. Burada kanıtlanmış rezervler 1.2 milyar metreküp gaz olması tahmin edilmektedir. Anlaşma imzalandıktan günümüze "Şahdenizden" 28 milyar metre küp gaz üretilmiştir. "Şahdeniz" projesinin ikinci aşaması ilk doğal gazın çıkarılması 2017 yılında beklenmektedir⁵⁶.

⁵⁰ Osman Nuri Aras, *Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2008, s. 97.

⁵¹ Meliha Ener, Orhan Ahmedov, *Türkiye-Azerbaycan Petrol-Doğalgaz Boru Hattı Projelerinin Ülke Ekonomileri ve Avrupa Birliği Açısından Önemi*, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2007; 2(2):117-136, s. 126.

⁵² Zeliha Vural, *Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Uluslararası Politikada Yeri ve Türkiye'ye Etkisi*, *Atılım Üniversitesi*, 2006, s.s 52.53.

⁵³ Fariz İsmailzade ve Howard Glen, *Oil, Democracy and Geopolitics*, Center For Strategic Studies, Baku, 2012, s.89.

⁵⁴ Anna Aseeva, *Rethinking Europe's Gas Supplies After the 2009 Russia-Ukraine Crisis*, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, *The China and Eurasia Forum Quarterly*, 2010, s.128.

⁵⁵ Sedat Laçiner, *Hazar Enerji Kaynakları ve Enerji Siyaset İlişkisi*, Cilt1, OAKA, No:1, s.s36-66, 2006, s. 60.

⁵⁶ Hacızade E.M, Paşayev E.T, *Neft Qaz Sənayesində Yeni Bazar Mekanizmalarının Formalaşdırılması İstiqamətləri*, Baki, 2000, s. 169.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

5.4. TANAP

Trans-Anadolu boru hattı projesi çerçevesinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan arasında hükümetlerarası anlaşma imzalandı. Türkiye hükümeti ile Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı şirketi arasında ev sahibi ülke anlaşması ise Taner Yıldız ve SOCAR'ın Başkanı Rövneg Abdullayev tarafından imzalandı. Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi SOCAR'ın Türkiyeden BOTAS ve TPAO'nun ortaklığı 26 Aralık 2001 yılında ilk rızası gerçekleştirilen TANAP anlaşması 7 milyar dolar yatırımıyla hayata geçirilecek. Projenin ilk etapu 2018 yılında tamamlanacak. TANAP için oluşturulan konsorsiyum SOCAR, BOTAS ve TPAO ilk ortaklar olacaklardır. Proje çerçevesinde Türkiye iki şirketi ile birlikte hisselerinin hacmi %20'i olacaktır. Projenin %80'i ise SOCAR'a aittir. Bu boru hattı gazın Azerbaycan'dan çıkmakla Gürcistan'dan geçip Türkiye üzerinden satılmasını öngörüyor. Erdoğan yaptığı açıklamada, TANAP projesinin hayata geçmesi Doğu-Batı enerji koridorunun yaratan tüm bu projeler bölgede güvenlik ve barışın gelişmesine, aynı zamanda ekonomik atılımın sağlanması yolunda stratejik atımlardır. Boru hattının ilk aşamada yıllık yayın yeteneği 16 milyar metreküp, 6 milyar metreküp gaz Türkiye'ye, kalan bölüm ise Avrupa'ya nakil edilecektir. Projenin sadece Türkiye ve Azerbaycana ait olduğuna işaret eden Aliyev, Bu proje sadece Türkiye-Azerbaycan projesidir. Bu projeye kendi gücümüz, paramız ve teknik imkanlarımızla yürüteceğiz. Bu projenin gerçekleşmesi sonucunda Türkiye'ye daha fazla gaz sevk edeceğiz ve Türkiye üzerinden Avrupa'nın enerji arzını karşılayacağız. TANAP projesi büyük miktarda gaz sevkiyatını öngörüyor şeklinde konuştu.

2006 yılında BTC, 2007 yılında BTE Avrupa'nın enerji haritasını büyük ölçüde değiştirdi. Bugün de tarihi öneme haiz TANAP projesine start veriyoruz

<http://www.diyadinnet.com/HABER-31835-tanap-projesi-resmi-anla%C5%9Fmas%C4%B1-imzaland%C4%B1> 27.06.2012.

TANAP projesi için öngörülen 4 aşamanın ilki 2018'te ilk gaz akışıyla gerçekleşecek. 2020'de yıllık 16 milyar metreküp olacak kapasitenin, 2023'te 23'e, 2026'da ise yılda 31 milyar metreküp seviyesine kadar ulaşması hedefleniyor. Türkiye Ulusal İletişim Hattının batı girişini besleyerek, batı bölgesi arz güvenliğini kuvvetlendirecek proje gelecekte Türkmen gazının Türkiye ve Avusturya'ya iletimi için alternatif bir hat olma özelliği de taşıyor. İki ülke açısından çok büyük stratejik öneme sahip olan TANAP, Türkiye ve Avrupa için uygun fiyat ile tanımlanmış, doğalgaz kapasitesiyle arz güvenliğini desteklerken, Azerbaycan'ın sahip olduğu doğalgaz kaynaklarının yeni pazarlara ulaştırılması gibi büyük kazanımları da beraberinde getiriyor.

Giriş noktası Türkiye sınırı olan 56 inçlik (2.54 santim) hattın, Avrupa'ya çıkış noktalarını Yunanistan veya Bulgaristan sınırları, Türkiye için çıkış noktaları ise Eskişehir ve Trakya bölgesi olacak

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1092348&CategoryID=80> 01.07.2012

<http://www.haberler.com/tanap-projesi-anlasmasi-imzalandi-3738250-haberi/> 01.07.2012.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Sonuç

Azerbaycan cumhuriyeti bağımsızlıktan günümüze birkaç tane önemli projelerde aktif rol üstlenmiştir. Bu projelerde aldığı yükümlülüğü diğer ülkelerle dengeli bir biçimde yürütmeyi temel hedefi olarak görmüştür. Komşularının tepkisini çekmemek için ise denge politikası izleyerek diğer devletlerle karşılıklı bağımlılık çerçevesinde hareket alanı veya serbestisi yaratmaya çalışmıştır. Bağımsızlıktan günümüze yapılan tüm önemli anlaşmalarda Azerbaycan bölgesel ve küresel güçlerin çıkarlarını hep dikkate almak zorunda iken, günümüzde yeni anlaşması yapılan Tanap projesi ülkenin uluslararası arenada çıkarlarını koruması açısından da önemli proje olarak değerlendirebiliriz. Tanap projesi de doğalgaz kapasitesiyle arz güvenliğini desteklerken, Azerbaycan'ın sahip olduğu doğalgaz kaynaklarının yeni pazarlara ulaştırılması gibi büyük kazanımları da beraberinde getiriyor. Azerbaycan'ın devlet bütçesini de dikkate alarsak bu projenin hayata geçirilmesi için hiçbir sorun olmadığını da görebiliriz. Bu proje Avrupanın Rus doğalgazına olan bağımlılığını azaltacağı için, Azerbaycan Doğu-Batı enerji koridorunda önemli ülke konumunu önümüzdeki birkaç yılda da devam ettirecek.

Kaynakça

ACAR, Çağdaş, Sevtaç Bülbül, Fevzi Gümrah, Çiğdem Metin, Mahmut Parlaktuna-Petrol ve Doğal gaz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Toplum ve Bilim Merkezi, Ankara 2007.

ADEM, Üzümcü, Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Dış Politika Yansımaları, Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacali Necefoglu, Yeni Dönemde Türk Dış Politikası, Uluslararası 4-cü Türk Dış Politikası Sempozyumu, Şubat-2010, Cantekin Yayınevi, Sempozyum Bildirisi

ARAS, Bülent, Emre İşeri, The Nabucco Natural Gas Pipeline: From Opera to Reality, Seta Policy Brief, 2009.

ARAS, Osman Nuri, Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi, Derin Yayınları, İstanbul, 2008.

ARI, Tayyar, Uluslararası İlişkiler Teorileri, (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği), Marmara Yayınevi, 5. Baskı, Bursa, 2008.

ASEEVA, Anna, Rethinking Europe's Gas Supplies After the 2009 Russia-Ukraine Crisis, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, The China and Eurasia Forum Quartely, 2010.

ASLIHAN, Turan, Hazar Havzasında Enerji Diplomasisi, Bilge Strateji, Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010, s.2.

AYDIN, Mustafa, Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz,

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5499.pdf>. 17.03.2011

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

AYHAN, Veysel, İmparatorluk Yolu petrol savaşlarının odağında Ortadoğu, Nobel Yayın Dağıtım,2006.

AVŞAR, B. Zakir, Ferruh Solak, Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri, Vadi Yayınları, Ankara, 1994.

BAKAN, Selahaddin, “Teoriler Işığında Politika”, 21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası (Der: İdris Bal), Alfa Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2001.

BARYSCH, Katinka, Should The Nabucco Pipeline Project Be Shelved? Centre for European Reform, Transatlantic Academy, 2010.

COHEN, Ariel, Europe’s Strategic Dependence on Russian Energy, The Heritage Foundation, November 5, 2007.

DOYURAN, Sabri Zafer, Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Türk Dış Politikasına Etkileri, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 2005.

ENER, Meliha Ener, AHMEDOV Orhan , Türkiye-Azerbaycan Petrol-Doğalgaz Boru Hattı Projelerinin Ülke Ekonomileri ve Avrupa Birliği Açısından Önemi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2007.

EYVAZOV, Elnur, Azerbaycan ve NATO, Ankara Üniversitesi, 2004

GELENGÜL, Koçaslan, Avrupa Birliği’nin Doğalgaz Politikası Ve Bu Eksende Türkiye’nin Önemi, 2011.

GÖZEN, Ramazan, “Dış Politika Nedir”, 21.Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası Derleyen: İdris Bal, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001, s.s 3-8.

HACIZADE E.M, Paşayev E.T, Neft Qaz Sənayesində Yeni Bazar Mekanizmalarının Formalaşdırılması İstiqamətləri, Bakı,2000.

<http://www.diyadinnet.com/HABER-31835-tanap-projesi-resmi-anla%C5%9Fmas%C4%B1-imzaland%C4%B1> 27.06.2012.

<http://www.haberler.com/tanap-projesi-anlasmasi-imzalandi-3738250-haberi/> 01.07.2012.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1092348&CategoryID=80> 01.07.2012

İSMAILZADE, Fariz ve HOWARD Glen, Oil, Democracy and Geopolitics, Center For Strategic Studies, Baku, 2012.

KARACASULU, Nilufer, Dış Politika Nedir?, Türk Dış Politikası (1919-2008), Editör: Haydar Çakmak, Barış Platin Yayınevi, Ankara, 2008.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/445/5011.pdf>. 17.03.2011.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- LAÇINER, Sedat, Hazar Enerji Kaynakları ve Enerji Siyaset İlişkisi, Cilt1, OAKA, No:1, 2006.
- MEFTUN, Metin, Politik ve Bölgesel Güç Hazar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.
- NORLING, Nicklas, Gazprom` s Monopoly and Nabucco` s Potentials: Strategic Decisions for Europe, Central Asia – Caucasus Institute Silk Road Studies Program, 2007
- ÖZCAN, Havva Pınar, Türkiye`nin ve Avrupa Birliği`nin Hazar Coğrafyasında Kesişen Enerji Politikaları, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2008.
- ÖZKAN, Gökhan, Enerji Arz Güvenliği ve Yeni Büyük Oyun Bağlamında Nabucco Projesi, Akademik Araştırmalar Dergisi, 2010, Sayı 45.
- SORANLAR, Evrim Demirci, Avrupa Birliği`nin Enerji Güvenliğinde Türkiye`nin Sahip Olduğu Potansiyelin Nabucco Projesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, 2010.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Filiz Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul, 1995.
- TAYFUR, M. Fatih, Dış Politika, Devlet ve Ötesi, Der: Atilla Eralp, İletişim Yayınevi, 2005.
- VURAL Zeliha, Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Uluslararası Politikada Yeri ve Türkiye`ye Etkisi, Atılım Üniveristesi,2006, s.5.
- YILMAZ, Reha, Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 2010.
- YÜKSEL, Mustafa, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2006.